

“अथ पात्रविशेषे च देयमुच्यते । यमः “सुवर्णं रजतं ताम्ब्रं यतिभ्यो यः प्रयच्छति । न तत्फलमवाप्नोति तत्रैव परिवर्त्तते” । परिवर्त्तः विपर्ययः एवमर्थः । अर्थः तेन तत्र तस्मिन् दातव्यं परिर्वर्त्तते भस्मविपरीतं धर्मं जनयतीत्यर्थः । तथा चोक्तम् “यतये काञ्चनं दत्त्वा दातापि नरकं व्रजेदिति” । देवलः “पक्कमन्त्रं गृहस्थस्य वानप्रस्थस्य गोरसः । वृत्तिश्च भिक्षुः वृत्तिभ्यो न देयं पुण्यमिच्छता” । वृत्तिः भिक्षातिरिक्तवर्तनम् । तथा “न शूद्राय हविर्देयात् स्वस्ति क्षीरं तिलान् मधु । न शूद्रात् प्रतिगृह्णीयात्तेषामन्नं द्विवेदेयम् । मारसं काञ्चनं जेलं गाक्षित्वा मधुसर्पिणी । तथा सर्वान्सांश्चापि चण्डालेभ्यो ददेत न” । स्वस्ति न दद्यादिति प्रणाममन्त्रेण शूद्रस्य स्वस्तीति न ब्रूयादित्यर्थः । तेषामपि क्षीरादीनां क्रयार्थमन्यतद्द्रव्यं निवेदेदित्यर्थः । शकुन्तिस्त्रितौ “क्षरं पायसं यावं दधिमधुक्षणाजिनानि शूद्रेभ्यो न दद्यान्नोपाकृतं किञ्चित्” । विष्णुधर्मोत्तरात् “भुवं धेनुमथाश्वञ्च रत्नानि कनकलवा । तिलं च कुञ्जरं दद्यान्नाविज्ञातगुणायुषान्” अतः परं याज्ञायाश्चन्द्रव्यो विस्तरेणोक्ते ते च याज्ञायाश्चन्द्रे प्रायेण दर्शिते ।

दानाङ्गकालेषु तिथिकालः प्रथममुक्तस्तत्रैव । भविष्यपुराणे “तिथीनां प्रवरा यस्माद्ब्रह्मणा सप्तदाहृता । प्रतिपादिता पदे पूर्वे प्रतिपत्तेन चोच्यन्ते । ज्ञानं दानं शतगुणं कार्त्तिके या तिथिर्भवेत्” । स्कन्दपुराणे “आश्विने मासि संप्राप्ते द्वितीया शुक्लक्षणा । दानं प्रदत्तं यत्तस्यामनन्तफलमुच्यते” । पद्मपुराणे “वैशाखमासे या पुण्या तृतीया शुक्लपक्षा । अनन्तफलदा दातुः ज्ञानदानादिकर्मसु” । भविष्यपुराणे “शिवा शान्ता सुखा राजंसुखी त्रिविधा स्रुता । मासि भाद्रपदे शुक्ला शिवा लोकेषु पूजिता । तस्यां ज्ञानं तथा दानं उपवासो जपस्तथा । भवेत् सहस्रगुणितं प्रसादाद्दन्तिनो नृपः । भाग्यमासि तथा शुक्ला या चतुर्थी महीपते ! । सा शान्ता शान्तिदा नित्यं शान्तिं कुर्यात्सदैव हि । ज्ञानदानादिकं सर्वमस्यामन्त्रमुच्यते । यदा शुक्लचतुर्थ्यान्तु वारो भौमस्य वै भवेत् । तदा सा सुखदा ज्ञेया सुखा नामेति कीर्तिता । ज्ञानदानादिकं सर्वमस्यामन्त्रमुच्यते” । स्कन्दपुराणे “शुक्ला मार्गशिरे मासि श्रावणे या च पञ्चमी । ज्ञानदाने बहुफला नाश-

लोक्षप्रदायिनी” । भविष्यपुराणे “येनं भाद्रपदे मासि षष्ठी च भरतर्षभ ! । ज्ञानदानादिकं सर्वमस्यामन्त्रमुच्यते” तथा “शुक्लपक्षस्य सप्तम्यां सूर्यवारो भवेद्यदि । सप्तमी विजया नाम तत्र दत्तं महाफलम् । शुक्लपक्षस्य सप्तम्यां नवतमं पञ्चतारकम् । यदा च स्यात्तदा ज्ञेया जया नामेति सप्तमी । ज्ञानदानादिकं तस्यां भवेत् शतगुणं विभो ! । पञ्चतारकमिति रोहिण्युल्लेखमवाहस्तस्य । “या मार्गशीर्षमासस्य शुक्लपक्षे तु सप्तमी । नन्दा सा कर्ष्णता वीर ! सर्वानन्दकरी कृता । ज्ञानदानादिकं सर्वमस्यामन्त्रमुच्यते” । आदिपुराणे “देवती यत्र सप्तम्यामादित्यदिवसे भवेत् । तद्दानं शतसाहस्रमिति प्राहृद्विष्णुः । भविष्यपुराणे “पौषे मासि यदा देवि ! शुक्लाष्टम्यां बुधो भवेत् । तदा तु सा महापुण्या महारुद्रेति कीर्तिता । तस्यां ज्ञानं महादानं तर्पणं विप्रभोजनम् । मत्प्रीतये कृतं देवि ! शतसाहस्रिकं भवेत्” । महाभारते “अष्टकां च यद्दत्तं तदनन्तमुदाहृतम्” । आश्वलायनः “हेमन्तशिथिरयोः सप्तम्यमपरपक्षाणामष्टमीषट्का” इति । तथा शतपथश्रुतिः “द्वादश पौर्णमास्यो द्वादशाष्टका द्वादशाभावास्या” इति । द्वादशापि कृष्णाष्टम्य इत्यर्थः । देवीपुराणे “आश्विनस्य तु मासस्य नवमी शुक्लपक्षा । जायते कोटिगुणितं दानं तस्यां नराधिप !” । गरुडपुराणे “ज्येष्ठस्य शुक्लदशमी संवत्सरसखी कृता । तस्यां ज्ञानं प्रकुर्वीत दानञ्चैव विशेषतः । “एकादश्यां चिते पक्षे पुष्यर्क्षं यत्र सत्तम ! । तिथौ भवति सा प्रोक्ता विष्णुना पापनाशिनी । दानं यद्दीयते किञ्चित् सप्तद्विगुणं जनार्दनम् । होमो वा क्रियते तस्यामन्त्रं कथितं फलम् । मासि भाद्रपदे शुक्ला द्वादशी श्रावणान्विता । नृहती द्वादशी ज्ञेया उपवासो महाफला । फलं दत्तज्ञानानाञ्च तस्यां लक्षगुणं भवेत्” । विष्णुधर्मोत्तरात् “भाग्यर्क्षसंयुता चैत्रे द्वादशी स्थान्महाफला” । भाग्यर्क्षपूर्वफलगुनी । “हस्तयुक्ता तु वैशाखे ज्येष्ठे तु स्वासि संयुता । ज्येष्ठया च तथापाठे मूत्रोपेता च वैष्णवे वैष्णवे श्रावणे मासि । “तथा भाद्रपदे मासि श्रावणेन तु संयुता । आश्विने द्वादशी पुण्या भवत्याजर्क्षसंयुता” । व्याजर्क्षः पूर्वभाद्रपदा । “कार्त्तिके रेवतीयुक्ता सौम्ये कृत्तिकाया तथा” । सौम्यः मार्गशीर्षः । पौषे मृगशिरोपेता सा च आदित्यसंयुता” । आदित्यः पुनर्वसुः